

Olli Kangas och Veli-Matti Ritakallio

Socialpolitik eller social struktur?

Inkomsttransfereringar, socio-demografiska faktorer och fattigdom i Frankrike och de nordiska länderna¹

Artikeln fokuserar på de socialpolitiska systemens utfall i Frankrike och i de nordiska länderna.

Vi börjar med en beskrivning av fattigdom i olika länder: Hur utbredd är fattigdomen? Vilka är grupperna med störst risk för fattigdom? Hur effektivt minskar inkomstfördelningssystemen fattigdom? Här går vi vidare i två steg. Först studerar vi skillnader mellan individuella länder och därefter jämför vi Frankrike med den poolade "skandinaviska modellen", där de individuella nationalstaterna är sammanslagna. Syftet är att utvärdera i vilken utsträckning skillnader i fattigdom kan förklaras av socialpolitiska program och i vilken utsträckning de kan attribueras till socio-demografiska faktorer. Vi försöker utröna hur effektivt det franska socialpolitiska systemet skulle vara kombinerat med den skandinaviska socio-ekonomiska strukturen, och vice versa. Våra simuleringar visar att "socialpolitikens effektivitet" i stor utsträckning är beroende av socio-ekonomiska faktorer, och då särskilt arbetskraftsdeltagande.

Standardmetoden för att jämföra olika välfärdsstatsmodellens effektivitet i att eliminera fattigdom har inom komparativa studier varit att jämföra fattigdom före och efter inkomsttransfereringar. Inkomsttransfereringarnas effektivitet har således per definition varit lika med skillnaden mellan fattigdom före och efter transfereringar: ju större skillnad, desto effektivare förutsätts inkomsttransfereringssystemet vara (Bekerman 1979; Kakwani 1980 och 1986; Mitchell 1991). Därtill, antas en låg fattigdomsnivå indikera en effektiv socialpolitik. Ju lägre fattigdomsnivå desto bättre välfärdsstat. Merparten komparativa studier har också mer eller mindre explicit förlitat sig till den så kallade kontrafaktiska komparativa strategin. Om vi t ex jämför två länder och finner att fattigdomsnivån i land A är lägre än i land B, då blir vår kontrafaktiska slutsats att om B skulle tillägna sig A:s socialpolitiska system, skulle detta minska fattigdomsnivån i land B till nivåer i närheten av dem i land A.

Komparativa studier som grundar sig på dessa metoder har tenderat att bevisa den skandinaviska välfärdsmodellens överlägsenhet. I Skandinavien är de socialpolitiska programmen av god kvalitet och följaktligen är fattigdomsnivåerna mycket låga. Och så sant, visar sig bara ett fåtal länder, om ens något annat land, kunna uppvisa lägre fattigdomsnivå än de skandinaviska ländernas. Detta resultat tolkas som en spegling av den skandinaviska modellens höga effektivitet jämfört med andra socialpolitiska modeller, och det kontrafaktiska antagandet blir att om andra länder hade följt den skandinaviska modellen, skulle de också uppnå mycket låga fattigdomsnivåer. Emellertid är förhållandet inte lika rättframt. Det finns flera problem förbundna med denna komparativa strategi och faktiskt kan dessa problemen leda

oss till fel slutsatser om olika välfärdsstaters effektivitet.

För det första tar det kontrafaktiska upplägget alltför lite hänsyn till skillnader mellan de jämförda ländernas demografiska och socio-ekonomiska struktur. Det kan till synes vara så att land A:s socialpolitiska system ter sig mer effektivt än land B:s avseende färre fattiga människor, men om fattigdom är förknippat med t ex hög ålder och proportionen äldre är hög i land B och låg i land A, då kan, just i det här fallet, fattigdomsnivåskillnader och den socialpolitiska effektiviteten de facto förklaras av en gynnsam demografi, inte av det välfärdspolitiska arrangemanget. Här ger den direkta kontrafaktiska jämförelsen en falsk bild av de socialpolitiska programmets effektivitet i dessa länder. Därför borde vi också redovisa effekten av den demografiska strukturen.

Detsamma gäller vid mätningen av socialpolitiska programs effektivitet när de operationaliseras som skillnaden i fattigdomsnivå före och efter transfereringar. Också här har de demografiska faktorerna avgörande betydelse och resultaten påverkas i stor utsträckning av hur stora transfereringar som behövs mellan olika grupper. Detta är anledningen till varför det är så viktigt att försöka kontrollera för socio-demografiska faktorer.

En annan generell företeelse vid internationella jämförelser har varit att använda individuella länder som analysenheter. Detta har både för- och nackdelar. Fördelarna är uppenbara eftersom det är oberoende stater som traditionellt sett producerat social välfärd för sina medborgare. Att använda staten som analysenhet är också fördelaktigt eftersom data sammanställs genom mer eller mindre enhetliga statistiska kriterier inom ett land, vilket gör att data har tämligen god reliabilitet för att åskådliggöra förändringar över tid.

Därtill, nästan utan undantag, operationaliseras det så kallade fattigdomsbegreppet på ländernivå - det relativa fattigdomskriteriet visavi inkomstfördelningen fastställs var land för sig. Fattigdomsbegreppet är således per definition knutet till kontexten av en nationalstat. Detta val grundar sig på uppfattningen att fattigdom och social deprivation alltid måste definieras kontextuellt (Runciman 1966; Townsend 1979): fattigdom jämförs med avsaknaden av resurser vilket leder till en oförmåga att delta i det normala livet i samhället runtomkring.

Där finns emellertid också problem förbundna med den länder-centrerade komparativa strategin. För det första är relativa fattigdomsdata, som namnet också gör gällande, baserade på inkomstfördelningen i varje land, i.e., beroende av formen på varje lands inkomstfördelning, och inte på de fattigas absoluta inkomstnivå. Om formen på två länders inkomstfördelningar är lika, kommer också de relativa fattigdomsnivåerna vara identiska. Likväl skulle ett av länderna kunna vara betydligt mycket rikare, och de fattiga i ett land skulle till och med kunna klassas som rika i det andra. Till exempel är den relativa fattigdomsnivån ungefär den samma i Estland som i Tyskland (5-8%), men eftersom tyskarnas absoluta inkomstnivå är fem gånger högre än Estländarnas, skulle Tysklands fattiga vara tämligen välbärgade med Estlands mått mätt. Således förlorar den relativa metoden lätt sikte på förhållandet mellan fattigdom och reell levnadsstandard (för en diskussion av det relativa fattigdomsbegreppet, se t ex, Sen 1981; Rainwater & Smeeding 1995; Ringen 1987; Ritakallio 1994; Atkinson 1998; Bradbury & Jäntti 1999).

Att överväga större enheter än individuella länder kan mildra problemet med överdriven relativisering. Vi kan till exempel bestämma en gemensam fattig-

Olli Kangas
Turku Universitet,
Finland.
E-post:
Olli.Kangas@utu.fi

Veli-Matti Ritakallio
Turku Universitet,
Finland.
E-post: Veli-Matti.
Ritakallio@utu.fi

domsnivå för hela den Europeiska Unionen. Detta tillvägagångssätt är tillämpligt idag när nationalstater förlorar sin beslutsfattande makt och det komparativa perspektivet över fler och fler människor sträcker sig bortom länders gränser. Faktiskt har detta gjorts i några EU-studier på just EU-nivå (som ofta baseras på EU:s hushållspanel studie (se t ex Atkinson 1999)).

För det andra döljer användningen av nationalstater som forskningsenheter det faktum att skillnader mellan regioner inom ett land ibland är större än skillnader mellan två nationalstater. Därför, på samma vis som tidigare där globalisering kan rättfärdiga referensenheter större än nationalstater (t ex Skandinavien, hela Europa, eller hela OECD-området), kan det också vara berättigat att söka efter analysenheter som är mindre än nationalstaten. Visionen av ett "regionernas Europa", i.e., ett Europa som delats i termer av regionala sammanslutningar, skulle t ex stödja urskiljandet av mer begränsade regionala analysenheter, så som europeiska huvudstäder eller euro-

peisk landsbygd. Än så länge har bara en handfull studier av detta slag genomförts. Av utrymmesskäl faller denna uppgift också utanför ramen för denna artikel.

Ett tredje problem förbundet med användandet av nationalstater som analysenheter är diskrepansen mellan våra teoretiska begrepp och deras empiriska indikatorer. Fastän vi på den teoretiska nivån begreppslikt gör världen med hjälp av välfärdsstatsregimer eller typologier så jämför vi empiriskt ändå individuella länder, där denna diskrepans också lett till många dispyter kring riktigheten i att använda det ena eller andra landet som bästa eller mest representativa exempel på den ena eller andra välfärdsstatsregimen. Således finns ett behov av att försöka överbygga denna klyfta mellan teoretiska begrepp och deras empiriska operationaliseringar.

Metodologiskt försöker föreliggande artikel överbygga tidigare nämnda inbyggda problem både med jämförelser av relativ fattigdom vid användandet av nationalstater och sådana problem förbundna med kontrafaktiska jämförelser. Först, istället för att enbart jämföra individuella länder med varandra, slår vi ihop individnivådata från de nordiska länderna (Danmark, Finland, Norge, och Sverige) till ett agglomererat "Skandinavien" för att representera den kända skandinaviska välfärdsstatsmodellen (se t ex Esping-Andersen 1990; Korpi & Palme 1997/Kvist 1999). Eftersom det kan finnas vissa skillnader också mellan de nordiska länderna visas först data för de individuella länderna och sedan för den agglomererade gruppen. Denna jämförelse tjänar också som ett provning av homogeniteten i det nordiska blocket. Självklart är agglomereringen av länder föremål för kritik.

Vid stora internationella jämförelser kan de nordiska länderna förefalla väl-

digt lika, men vid en närmare jämförelse av de nordiska länderna kan skillnader snarare än likheter accentueras mellan dessa fyra länder. Ju snävare perspektiv, desto mer uttalade blir skillnaderna och i slutändan kan vi komma vara tvungna att handskas med skillnader mellan länder, kommuner eller till och med förorter i ett land (se ovan). Emellertid, eftersom vårt syfte är att utnyttja det agglomererade "Skandinavien" som ett heuristiskt verktyg, får vår lösning anses berättigad.

För det andra försöker vi överbygga problemen med kontrafaktiska jämförelser, då vi försöker avgöra i vilken utsträckning fattigdomsskillnader förklaras av skillnader i socio-ekonomiska strukturer och vilken proportion som kan förklaras av de socialpolitiska faktorerna. Detta kommer att göras genom en omviktningssmetod: den faktiska datan över den socio-ekonomiska fördelningen i ett land viktas om för att korrespondera med fördelningen i ett annat land som valts som kontrast (Rainwater & Smeeding 1998). Med andra ord, standardiserar vi de mellankommande demografiska variablerna genom "makrosimulering", t ex genom att ändra enheterna i den demografiska strukturen som ska studeras, medan socialpolitiken förblir oförändrad. Denna metod har också använts i ett par studier som analyserar effekterna av socialpolitiska förändringar i förhållande till socio-ekonomin i ett land (t ex Uusitalo 1988). En annan metod för att undersöka socialpolitiska systems effektivitet skulle kunna varit så kallad mikrosimulering, då ett lands socialpolitiska system implementeras på mikronivå in i ett annat lands inkomstfördelningsstruktur, t ex kan den socialpolitiska modellen förändras medan de demografiska strukturerna förblir oförändrade (för en mer detaljerad diskussion se t ex Falkingham et al. 1995; Harding 1996; Sutherland 1997; Haataja

1998; Rainwater & Smeeding 1998).

Eftersom vi, som ovan resonerats, är intresserade av den "skandinaviska välfärdsmodellens" effektivitet så använder vi poolade "Skandinavien-data" istället för individuella länder-data. Med denna metod hoppas vi kunna överbrygga klyftan mellan analytiska och empiriska jämförelseenheter.

För att kunna påvisa användbarheten av omviktning i komparativa studier är det viktigt att kontrastera det studerade landet med ett annat tillräckligt anorlunda land vad gäller sådana socio-ekonomiska bakgrundsfaktorer som arbetskraftsdeltagande, familjestruktur etc. För enkelhetens skull bestämde vi att kontrastera vår skandinaviska modell med ett enda annat land som skiljer sig från Skandinavien i socio-demografiskt hänseende. I vår studie valde vi Frankrike som kontrast (för skillnader mellan skandinaviska länder och Frankrike se t ex, Korpi 1984; Korpi & Palme 1997). Säkert kan detta val kritiserars: Varför inte jämföra den gode, den fule och den elake: Sverige, Tyskland och USA? Varför inte England, Kanada eller Australien? Listan över bra länder som kontrast är till synes oändlig, men det är en uppgift för framtida studier att beta sig genom listan av möjliga jämförelser. Vår forskningsuppgift är mer blygsam och begränsar sig till en jämförelse mellan Skandinavien och Frankrike.

Vår jämförelse fokuserar på de socialpolitiska systemens utfall. Som brukligt vid studier av detta slag börjar vi med en beskrivning av fattigdom i olika länder: Hur utbredd är fattigdomen? Vilka är grupperna med störst risk för fattigdom? Hur effektivt minskar inkomstfördelningssystemen fattigdom?

Här går vi vidare i två steg. Först studerar vi skillnader mellan individuella länder och därefter jämför vi Frankrike med den poolade "skandinaviska mo-

dellen", där de individuella nationalstaterna är sammanslagna. Syftet med denna övning är att utvärdera i vilken utsträckning skillnader (i fattigdom) kan förklaras av socialpolitiska program och i vilken utsträckning de kan attribueras till socio-demografiska faktorer. Kommer den nordiska modellens överlägsna förmåga att lindra fattigdom kunna ifrågasättas när man kontrollerar för skillnader i socio-demografiska variabler som t ex familje- och åldersstruktur eller gendervskillnader i arbetskraftsdeltagandet? På en mer konkret nivå, försöker vi utröna hur effektivt det franska socialpolitiska systemet skulle vara kombinerat med den skandinaviska socio-ekonomiska strukturen, och vice versa vad som skulle ske med den känt låga skandinaviska fattigdomsnivån om den franska strukturen förhärskade där.

Data och metod

Villkoren för att bedriva komparativ forskning på inkomstfördelning har förbättrats avsevärt genom utvecklandet av Luxemburgs inkomststudieprojekt (LIS). Den mest tillämpliga bedriften har varit tillgängliggörandet av databasen för forskarsamhället (se Smeeding, O'Higgins & Rainwater 1990), som innehåller samordnad information för över 20 länder. Varje lands dataset innehåller exakt information som täcker 2 000 till 16 000 hushålls inkomster och inkomstsammansättning, i.e., hur mycket av deras inkomster som består av lön, kapital, inkomst av rörelse eller annan inkommande eller utgående omfördelande resurs. Dessutom finns tillgänglig information om varje hushålls väsentliga strukturella faktorer, som t ex typ av hushåll, försörjarens ålder, antal barn, antalet löntagare eller mottagare av andra inkomster samt försörjarens utbildningsnivå och yrkes- och socialgruppsstillhörighet.

I praktiken tillåter LIS-databasen flex-

ibla jämförelser av inkomstfördelning och fattigdom genom att man använder mikronivå-data. I denna studie använder vi inkomstfördelningsdata för de nordiska länderna från tidigt 1990-tal och franska LIS-data från 1989 (se (<http://www.lis.ceps.lu>)). Data är lite gammal men eftersom vår betoning ligger i belysandet av vissa metodologiska ansatser kan användandet av den 10 år gamla data basen förlåtas.

Trots ansträngningar att göra de olika variablerna så uniforma och jämförbara som möjligt så är LIS-data på intet sätt oproblematiska. Ett problem är t ex att svenska data betraktar alla personer (barn) över 18 år som lever hemma hos sina föräldrar såsom separata hushåll. Eftersom denna sortens hushåll ofta står utan egna personliga inkomster över-skattas fattigdomens omfattning i Sverige. I denna studie har vi rättat till detta genom att exkludera alla personer under 30-års ålder som bor ensamma och vars inkomstnivå ligger under 20% av populationens medianinkomst (20 623 Skr), vilket är en bra bit under lagligt existensminimum för ensamstående. Denna justering lyfte bort 0,74% av fallen och följaktligen ter sig fattigdomssituationen i Sverige mindre förskräcklig, och svensk data blir mer jämförbar med de andra ländernas.

Den nationella mikronivå-datan för de fyra nordiska länderna kombinerades på så sätt att istället för att representera fyra enskilda länder, har data poolats för att representera ett område med en population på 23 miljoner, hädanefters kallat Skandinavien². Vid sammanställandet av denna forskningsdata har varje land viktats med hänsyn till sin populationsstorlek.

Inkomstdata för de enskilda länderna konverterades med köpkraftspariteter till en gemensam valuta (den svenska kronan) och räknades med konsumentpris-

index om till ett specifikt års prisnivå (1991).

Efter ovannämnda datajusteringar var det möjligt att applicera metoderna som vanligen används inom fattigdomsforskning. För enkelhetens skull och av utrymmes skäll begränsade vi oss till den mest vanliga fattigdomsdefinitionen som definierar fattiga som de personer vars disponibla inkomster faller under 50% av den ekvivalerade medianinkomsten (OECD:s ekvivalensskala) för den population och det område som valts att studera. Genom att använda oss av denna metod drar vi också nytta av dess kända fördelar, liksom vi också får dras med dess nackdelar (för närmare beskrivning, se Mitchell 1991; Saunders 1994; Kangas & Ritakallio 1998; Bradbury & Jäntti 1999).

Fattigdom i Skandinavien och Frankrike

När inkomstfördelnings- och fattigdomsstudier baserar sig på jämförelser mellan länder beräknas fattigdomsnivån och fattigdomsincidensen separat för varje lands inkomstfördelning. Denna procedur har använts i tabell 1. Syftet har varit att ge en mer detaljerad bild av inkomstfördelningen än vad som vanligen bjuds genom den traditionella fattig/ickefattig-dikotomin. (c.f. tabell 2). På sätt och vis är tabell 1 ett första test på de senare resultatens känslighet. Dessutom indikerar tabellen rimligheten i att slå samman de nordiska länderna till en grupp.

Inledningsvis har medianinkomsten för varje land använts för att fastställa vilka som hör till olika inkomst kategorier. De personer vars inkomster är lägre än 33% av medianinkomsten definierades som "mycket fattiga", och de med inkomster 33-50% av medianinkomsten definierades helt enkelt som "fattiga". Inkomstnivån för "låginkomsttagarna" uppgår till 51-70% av medianinkomsten.

Tabell 1. Inkomstfördelning (%) och inkomstskillnader i Frankrike och i de nordiska länderna i början av 1990-talet.

	Danmark	Finland	Norge	Sverige	Skandinavien	Frankrike
Mycket fattiga	2.1	1.0	1.3	1.8	1.6	2.8
Fattiga	3.2	3.1	2.2	2.7	2.9	5.4
Låginkomsttagare	13.5	13.0	13.6	11.1	12.7	16.0
Medelinkomsttagare	69.7	69.1	70.1	70.7	70.4	56.6
Välbeställda	8.8	9.5	9.5	10.2	9.4	11.4
Rika	2.2	3.5	2.4	3.1	2.5	6.0
Mycket rika	0.6	0.8	0.9	0.4	0.6	1.9
Ojämlighet, gini ⁴	0.22	0.20	0.22	0.22	0.22	0.29

“Medelinkomsttagare” hör till inkomstintervall 71-150% av medianen. Till de “välbeställda” räknas de med inkomster 150-200% av medianinkomsten och till de “rika” räknas de med 201-300%. “Mycket rika” är den grupp av få lyckliga med inkomster minst tre gånger medianinkomsten. Tabell 1 visar också ginkoefficienten som mått på inkomstjämlighet.

Vad gäller jämlik inkomstfördelning syns alla de nordiska länderna ha gemensamma rötter. Inkomstskillnader är små och de fyra länderna uppvisar i stort sätt likartade siffror medan gapet mellan fattiga och rika i Frankrike är större och följaktligen är medelklassens storlek mycket mindre än i Skandinavien.

Problemet med denna typ av analys som baserar sig på länder-data, är att länder med liknande inkomstfördelning (som t ex alla de nordiska länderna) alla visar sig ha samma fattighetsnivå även om det nationella välståndet och de absoluta fattighetsnivåerna skiljer sig mycket länderna emellan. LIS-data ger oss möjlighet att bedöma i vilken utsträckning bilden utifrån nationella inkomstfördelningsdata skiljer sig från den som tecknas utifrån större, poolade supra-nationella dataset.

1991 fanns endast små skillnader mellan de nordiska ländernas fattighetsnivåer. Om 50% av medianinkomsten sätts till fattighetsgräns, räknas de personer med årliga inkomster under

51.685 Skr i Danmark, 50.850 Skr i Finland, 54.606 i Norge och 50.597 Skr i Sverige som fattiga. Medianinkomsterna, och således också de nationella fattighetsnivåerna, är väldigt lika i de nordiska länderna. Norge med en något högre inkomstnivå har också en något högre fattighetsgräns. I och med att inkomstskillnaderna mellan de skandinaviska länderna är så liten betyder att fattighetsgränsen för hela Skandinavien med närmare 23 miljoner människor, 51.589 Skr, ligger väldigt nära fattighetsgränsen inom varje nordiskt land.

I Frankrike är medianinkomsten omkring 16% lägre än i de nordiska länderna och följaktligen är fattighetsgränsen vid 50% av medianinkomsten lägre (44.182 Skr). Poolar vi inkomstfördelningsdata för Frankrike och hela Skandinavien skapar vi “FrankoSkandia”, ett nytt sammanslaget dataset där Frankrike utgör ca två tredjedelar (51 miljoner fransmän och 23 miljoner Skandinaver). Sedan kan vi beräkna den nya “frankoskandiska” fattighetsgränsen (46.554 Skr) som naturligtvis lägger sig mellan den nordiska och den franska. Denna preliminära analys indikerar att Skandinavien 1991 utgjorde ett någorlunda homogent block där de fattiga med absoluta mått mätt var fattiga i ungefärligen samma utsträckning. Däremot skiljer sig Frankrike från det homogena skandinaviska blocket.

Analysen av fattighetsgränser ovan

indikerar att bilden av den skandinaviska fattigdomen knappt ändras alls när man tittar på hela Skandinavien istället för de enskilda ländernas inkomstfördelning (tabell 2). Finlands och Sveriges fattigdomsnivåer som del av den skandinaviska är några decimaler högre än i relation till nationella data, medan fattigdomsnivån i Norge – det rikaste skandinaviska landet – minskar lite. För Danmark är nivån densamma oavsett om man använder den nationella eller den skandinaviska fattigdomsnivån.

En analys som baserar sig på nation-

ella fattigdomsgränser visar att den franska fattigdomsnivån (8,2%), vilket är nära OECD:s mediandata (Atkinson, Rainwater & Smeeding 1995), är nästan dubbelt så hög som den skandinaviska (både med nationella och poolade data). Används den "frankoskandiska" fattigdomsnivån sjunker den skandinaviska fattigdomen något (3,3%) och den franska stiger något (9,8%).

Denna översikt, som presenterats i tabell 1 och 2, av fattigdom i de olika länderna och länder-grupperingarna kan göras mer nyanserad genom att se

Tabell 2. Fattigdomsnivåer (%) före (inom parentes) och efter inkomsttransfereringer i de nordiska länderna 1991.

Fattigdomsnivå	Danmark	Finland	Norge	Sverige	Skandinavien	Frankrike
Nationell	5,3 (29,5)	4,1 (26,9)	3,5 (23,2)	4,5 (34,6)	4,4 (28,5)	8,2 (37,0)
Skandinavisk	5,3 (29,5)	4,3 (27,1)	2,8 (22,2)	4,9 (34,9)	4,5 (29,6)	13,9 (42,4)
Frankoskandisk	4,0 (28,5)	2,9 (25,3)	2,2 (21,5)	3,7 (33,1)	3,3 (28,2)	9,8 (38,6)

till hur fattigdomen fördelar sig mellan olika typer av hushåll. Vilka grupper löper högst fattigdomsrisk? Tabell 3 besvarar denna fråga. För det första, med hänseende till inkomster, är det de yngsta åldersgrupperna som är de allra mest fattiga i Skandinavien, medan det i Frankrike är åldersgruppen 45 till 59 år som är mest fattiga.

Framförallt är fattigdomsriskerna i de äldsta åldersgrupperna minimala i Sverige och Norge, medan den i Finland är högre än för hela populationen. Studier av fattigdom efter åldersgrupp visar att Norge och Sverige liknar varandra, medan Danmark och Finland å andra sidan är mer lika, samt att Frankrike är markant annorlunda. Jämförs poolade skandinaviska data med franska data utifrån åldersgrupper ser man att dessa skiljer sig från vad Rowntree's (1901) klassiska fattigdomscykel gjorde gällande för Storbritannien. I Skandinavien följer fattigdomen ålder enligt en milt u-formad kur-

va: störst fattigdom återfinns bland de yngsta och de äldsta men med genomgående låga nivåer. I Frankrike följer sambandet mellan ålder och fattigdom en uppochner vänd u-formad kurva: risken för fattigdom är störst i medelåldern.

Sambandet mellan familjestorlek och fattigdom följer en u-kurva i Skandinavien med högsta risken för fattigdom i enpersonhushållen eller i hushåll med mer än fem personer. I detta avseende utgör de nordiska länderna en mycket homogen grupp medan Frankrike avviker genom att risken för fattigdom ökar mer eller mindre linjärt med storleken på hushållet. Ser vi till sambandet mellan fattigdom och antalet barn i familjen ses ett svagt liknande samband. I Skandinavien är fattigdomsriskerna minst i familjer med ett eller två barn, medan hushåll utan eller med många barn har låga inkomster. I Frankrike ökar fattigdomen med ökat antal barn. Även i detta avseende skiljer sig Skandinavien och Frankrike åt.

Arbetskraftsdeltagande har visat sig vara en huvudprediktor för fattigdom: desto fler förvärvsinkomsttagare i en familj desto mindre risk för fattigdom. Tabell 3 vittnar i viss mån om detta. Det mest uppenbara fallet är Frankrike där nästan var femte hushåll (19,8%) utan förvärvsinkomsttagare lever i fattigdom. I Skandinavien är motsvarande siffra 7,2%. I hushåll med en eller två förvärvsinkomsttagare är skillnaderna mycket mindre.

Ser man till olika typer av hushåll, är det både små och stora hushåll i Skandinavien som är utsatta för fattigdom, me-

dan risken för fattigdom i Frankrike är störst i stora familjer. En-personhushållen i Danmark, Finland och Sverige ser ut att ha störst svårigheter, medan det i Norge och framförallt Frankrike är hushållen bestående av en ensamstående med barn som löper högst risk för fattigdom.

Socialpolitikens effektivitet

Ovan har vi beskrivit de franska och skandinaviska fattigdomsprofilerna. Dessa profiler, som presenterats i tabell 3, baseras på data efter transferereringar,

Tabell 3. Fattigdomsrisk (%) för olika populationskategorier i de nordiska länderna och i Frankrike i början av 1990-talet.

Fattigdoms nivå	Danmark	Finland	Norge	Sverige	Skandinavien	Frankrike
Hela populationen	5,3	4,3	2,8	4,9	4,5	8,2
Huvudförsörjares ålder						
-29	14,3	8,5	11,8	12,8	12,1	7,3
30-44	40,	3,4	2,7	4,3	3,7	7,4
45-59	2,9	3,6	0,8	2,8	2,6	10,5
60-74	3,0	3,6	0,6	2,0	2,2	7,6
75+	5,4	7,9	0,7	2,6	3,6	6,7
Antal personer i familjen						
1	10,9	10,8	6,4	10,0	9,7	6,8
2	2,6	2,6	2,4	1,4	2,0	6,2
3	2,9	2,5	2,0	2,2	2,4	6,5
4	3,1	2,2	1,4	3,6	2,6	6,8
5+	11,0	7,0	2,7	8,2	6,9	14,2
Antal barn i familjen						
0	5,6	5,3	2,8	5,6	5,0	6,4
1	2,8	2,5	2,9	2,1	2,5	6,9
2	3,5	2,6	1,7	3,1	2,8	8,8
3+	13,5	7,3	4,9	8,3	8,2	14,1
Hushållstyp						
Ensamstående	10,9	10,8	6,4	10,0	9,7	6,8
2 vuxna utan barn	2,4	2,5	1,1	1,3	1,8	5,7
1 vuxna med barn	7,9	4,1	8,5	4,3	5,8	20,1
2 vuxna med barn	4,7	3,2	2,6	4,0	3,7	7,2
Övriga	1,8	4,2	0,4	-	2,0	10,6
Antal förvärvsinkomsttagare i familjen						
0	10,3	8,0	5,5	5,8	7,2	19,8
1	8,5	6,5	6,3	9,7	8,2	6,3
2+	2,0	3,0	0,7	1,8	1,9	0,6

i.e., hushållen har redan mottagit alla sociala- och andra inkomsttransfereringar som de har rätt till, och hushållen har betalat alla skatter som de måste betala. Denna situation säger inte nödvändigtvis mycket om effektiviteten av ländernas socialpolitik. Här behövs en mer avancerad analys.

Vår analys av socialtransfereringarnas effektivitet baserar sig på den vanligen använda metoden som mäter effektiviteten som skillnaden mellan fattigdom före och efter transfereringar (Beckerman 1979; Kakwani 1980 och 1986; Mitchell 1991). Av utrymmes skäl presenterar vi inte pre-transfer-situationen här. (De facto, kan dessa data beräknas med hjälp av post-transfer fattigdomsnivåerna som ses i tabell 3 och fattigdomsreduktionskoefficienterna som presenteras i tabell 4.) På den aggregerade nivån visas pre-transfer fattigdomsnivån i tabell 2.

Tabell 4 visar hur effektivt socialpolitiken i olika länder eller grupper av länder hjälpt olika delar av populationen ur fattigdom. Ju högre procenttalen är, desto större är den del av populationen som lyfts ur fattigdom genom inkomsttransfereringar. I tabellen ser man först att de norska och svenska socialpolitiska systemen på det hela taget är något mer effektiva i att minska fattigdom, medan det danska och finska i sin tur är något mer effektiva än den franska välfärdsstaten.

Vad gäller åldersgrupperna, ser man att inkomsttransfereringarna förbättrar de äldres situation. Norge och Sverige är bättre än de andra länderna på att eliminera fattigdom vid hög ålder. I denna jämförelse far Finland mer illa än de andra nordiska länderna och ligger tydligt närmare Frankrike än det övriga skandinaviska blocket.

Det är i sig intressant att effektiviteten i alla länders inkomsttransfereringssystem försvagas med ökande antal hus-

hållsmedlemmar. Särskilt tydligt är detta i Danmark som avviker från de övriga skandinaviska länderna i detta avseende. Frankrike är här mer "skandinaviskt" än Danmark. Intressant nog minskar den skandinaviska familjepolitikens effektivitet med antalet barn, medan trenden i Frankrike är den motsatta, där den franska socialpolitiken är lika effektiv som den skandinaviska i att eliminera fattigdom i stora familjer. Emellertid, är effektiviteten klart högre i Skandinavien i att eliminera fattigdom bland ensamstående - de finska och svenska systemen fungerar mycket effektivt för denna kategorin.

Om Frankrike var Skandinavien och Skandinavien var Frankrike?

En rättfram kontrafaktisk tolkning av resultaten som presenterats ovan skulle vara att den skandinaviska socialpolitiska modellen är mycket bättre på att reducera fattigdom än den franska modellen. Emellertid är det inte så enkelt. Förutom socialpolitik påverkar även länders demografiska struktur och framförallt hushållens struktur fattigdomens utbredning inom landet. Fattigdomsrisken är olika inom olika demografiska grupper och inom olika typer av hushåll.

Viss bakgrunds information om de nordiska och franska hushållen har samlats ihop i appendix tabell 1. Tabellen indikerar att de skandinaviska ländernas demografiska struktur och arbetskraftsdeltagande är relativt homogen samtidigt som de skiljer sig avsevärt från Frankrikes. Proportionen en-personhushåll i Skandinavien är dubbelt så stor som i Frankrike, medan proportionen stora familjer (mer än fem personer) i Frankrike är dubbelt så stor som i Skandinavien. I Sverige och Danmark är en-personhushållen särskilt vanliga och de stora hushållen ovanliga; Danmark har

Tabell 4. Inkomstransfereringens betydelse för reducering av fattigdom i olika befolkningsgrupper i de nordiska länderna och i Frankrike i början av 1990-talet, fattigdomsreduktionskoefficienter, R².

	Danmark	Finland	Norge	Sverige	Skandinavien	Frankrike
Hela populationen	82,0	84,1	87,4	86,0	84,8	77,8
Huvudförsörjares ålder						
-29	54,2	60,8	55,0	65,4	61,0	73,6
30-44	73,2	73,0	69,7	78,6	75,3	69,0
45-59	77,2	75,5	89,5	77,6	78,5	62,2
60-74	95,1	95,3	98,7	97,0	96,5	89,8
75+	94,0	91,9	99,2	97,3	96,1	92,1
Antal personer i familjen						
1	81,0	80,6	86,7	81,5	82,1	89,0
2	92,7	92,9	94,2	96,3	94,7	86,9
3	79,3	82,0	81,3	86,7	83,0	71,1
4	64,4	75,3	71,4	75,3	73,2	63,4
5+	48,8	70,0	70,3	73,9	68,5	70,5
Antal barn i familjen						
0	86,2	86,8	91,7	88,0	88,0	86,1
1	78,9	77,9	75,6	86,5	81,2	59,4
2	73,5	71,7	79,3	81,7	77,8	60,9
3+	49,8	73,8	65,5	75,4	70,0	74,3
Hushållstyp						
Ensamstående	81,0	80,6	86,7	81,5	82,1	89,0
2 vuxna utan barn	93,3	93,4	97,3	96,7	95,3	88,2
1 vuxna med barn	82,3	87,9	82,3	90,2	86,7	58,8
2 vuxna med barn	62,1	74,4	56,7	75,8	71,3	72,0
Övriga	70,0	72,7	93,4	-	78,0	67,5
Antal förvärvsinkomsttagare i familjen						
0	89,3	91,9	94,2	94,1	92,6	76,3
1	73,1	82,3	77,1	75,4	76,6	80,1
2+	65,5	68,8	81,6	84,1	76,8	86,4

minsta antalet flerbarnsfamiljer, och Skandinavien har överlag färre flerbarnsfamiljer än Frankrike (Appendixtabell). När det gäller åldersstrukturen avviker inte Frankrike särskilt från Skandinavien. Av de nordiska länderna har Finland minst antal hushåll med äldre personer. Den mest signifikanta faktorn som skiljer Frankrike och Skandinavien åt är både männens och kvinnornas arbetskraftsdeltagande; i Skandinavien deltar 85% av männen och 77% av kvinnorna i arbetskraften, medan 75% av de franska männen och bara 57% av de franska kvinnorna gjorde så 1991. Tvåförsörjarmodel-

len är faktiskt typisk för de nordiska länderna medan enförsörjarmodellen, den så kallade manliga brödvinnarmodellen, är mer vanligt förekommande i Frankrike än i Skandinavien. Jämfört med Skandinavien har alltså Frankrike betydligt fler hushåll som står utan inkomster, vilket i sig skapar ett potentiellt ökat tryck på offentlig inkomstomfördelning.

I de följande tabellerna (5 och 6) har fattigdom i Frankrike och Skandinavien undersökts först genom att överföra den skandinaviska socio-demografiska strukturen på Frankrike (tabell 5) och sedan genom en simulering av den franska

demografiska strukturen i Skandinavien (tabell 6), och slutligen undersöks hur denna världsomstrukturering förändrar förekomsten av fattigdom. För denna övning använder vi bara det aggregerade Skandinavien och Frankrike.

I princip kan simuleringarna göras på en rad olika sätt. Det ena sättet är att ändra en variabel i taget för att se effekten av varje enskild faktor, eller så kan man ändra hela den socio-ekonomiska strukturen samtidigt. Det andra är att använda den så kallade statiska eller dynamiska simuleringen. I det första fallet ändrar vi bara den demografiska strukturen men inte den ordinarie inkomstfördelningen, medianer eller fattigdomsgränsen, medan vi med den senare metoden låter inkomstfördelningen ändras som en konsekvens av den simulerade strukturella förändringen. Om vi t ex överför nivån av skandinaviska kvinnors arbetskraftsdeltagande till Frankrike låter den dynamiska simuleringen hushållsinkomstnivåerna stiga, medan vi i den statiska modellen använder oss av den ordinarie nationella medianen och fattigdomsnivån. På sätt och vis följer vi den senare metoden som utgår från en fixerad fattigdomsgräns som ett slags absolut referenspunkt. Eftersom metodvalet innebär viktiga implikationer för våra slutsatser kommer resultat från både den statiska och den dynamiska modellen att presenteras.

En "skandinavisering" av Frankrikes alla strukturella faktorer skulle sänka Frankrikes fattigdomsnivå, men en förändring av enskilda faktorer som t ex åldersstrukturen skulle inte förändra situationen nämnvärt. Den enda enskilda faktorn som skulle ha en mer betydande inverkan på fattigdomsmåtten, är överförandet av det skandinaviska arbetskraftsdeltagandet till Frankrike. Med detta skulle andelen hushåll som är helt beroende av inkomsttransferringar

sjunka från 37% till 24,3%, vilket i sin tur skulle sänka fattigdomsnivån till 5,2%, vilket faktiskt ligger nära den skandinaviska nivån (4,5%).

Vad som är mer intressant är, att medan förändringen av enskilda faktorer har en negligeabel inverkan, så får den samtida förändringen av alla variabler³ en betydande effekt. I den statiska simuleringen, skulle den franska pre-transfer fattigdomsnivån sjunka från reella 37,0% till 19,9% och post-transferfattigdomsnivån skulle sjunka till låga 2,5%, vilket också implicerar en kraftig ökad effektivitet hos de sociala transferringarnas i att stäva fattigdom (R). Enligt denna modell skulle det reella franska socialpolitiska systemet kombinerat med den skandinaviska socio-ekonomiska strukturen nästan totalt utplåna Frankrikes fattigdom. Detta förklaras av att de väldigt vanligt förekommande populationskategorierna i Skandinavien (som ensamstående förvärvsinkomsttagare) har låga fattigdomsnivåer i Frankrike. Annars har de mest vanligt förekommande populationskategorierna i Frankrike (som fem-personfamiljen med en förvärvsinkomsttagare) hög fattigdomsnivå i Skandinavien.

Emellertid är det ett orealistiskt antagande att den förändrade socio-ekonomiska strukturen inte skulle påverka populationens inkomstnivå. T ex skulle det ökade kvinnliga arbetskraftsdeltagandet höja medianinkomsten och följaktligen fattigdomsnivån i Frankrike. Efter en förändring av "hela" den socio-ekonomiska strukturen skulle den nationella fattigdomsnivån i Frankrike öka från ursprungliga 27 900 FF till 33 586 FF, varmed den så rosiga bilden ett icke-fattigt Skandi-Frankrike skulle blekna bort. Till följd av högre fattigdomsnivå blir fattigdomsincidensen mer vanlig vilket påvisas av våra statistiska simuleringar.

På samma sätt som i de statiska mo-

dellerna, förändras inte bilden särskilt mycket av en förändring i enskilda faktorer i den dynamiska modellen. Återigen springer den enda betydande effekten ur arbetskraftsdeltagandet - vilket indikerar att särskilt kvinnors arbetskraftsdeltagande och en policy som främjar detta, är av särskild betydelse här.

Andelen hushåll som helt är beroende av inkomsttransfereringar skulle sjunka till 26,8% och fattigdomen skulle minska en aning (från 8,2% till 7,0%). En förändring av "hela" strukturen får större effekt. Andelen inkomsttransfereringsberoende hushåll skulle minska ytterligare (till 24,2%), fattigdomsreduktionskoefficienten skulle bli bättre än den re-

ella, och följaktligen skulle den övergripande fattigdomsnivån sjunka till 5,8%. Viktigt att notera är att fattigdomsnivån i Frankrike skulle sjunka trots det att fattigdomsgränsen faktiskt skulle ligga högre.

När vi överför den franska ålder- och familjestrukturen till Skandinavien leder detta inte till någon grundläggande förändring, och väldigt ofta mynnar de statiska och dynamiska simuleringarna i identiska siffror. Överför vi den skandinaviska ålders- och familjestrukturen till Frankrike sjunker fattigdomen både före och efter inkomsttransferering. Inte heller åstadkommer den franska barnfamiljstrukturen signifikanta förändringar. I

Tabell 5. Fattigdom (%) i Frankrike om den franska socio-demografiska strukturen ersätts med den skandinaviska. Resultat från statiska och dynamiska (inom parentes) simuleringar.

	Fattigdom före inkomsttransfereringar	Fattigdom efter inkomsttransfereringar	Absolut fattigdoms reducerandeeffekt genom inkomsttransfererings systemet	Relativ fattigdoms reducerandeeffekt genom inkomsttransfererings systemet (R)
Verklig fattigdomsnivå i Frankrike	37,0	8,2	28,8	77,8
Skandinavisk åldersstruktur till Frankrike	37,4 (37,5)	8,1 (8,3)	29,3 (29,3)	78,3 (77,9)
Skandinavisk familjestorlek till Frankrike	40,5(41.7)	7,5(8.4)	33,0(33.3)	81,5(79.9)
Skandinaviskt antal barn per hushåll till Frankrike	37,3(37.7)	7,8(8.4)	29,5(29.3)	79,1(77.7)
Skandinavisk familjetyp till Frankrike	40,5(41.7)	7,4(8.4)	33,0(33.3)	81,5(79.9)
Skandinaviskt arbetskraftsdeltagande till Frankrike	24,3(26.8)	5,2(7.0)	19,1(19.8)	78,6(73.9)
Hela Skandinavien till Frankrike	19,9(24.2)	2,5(5.8)	17,4(18.4)	87,4(76.0)

det "franska Skandinavien" skulle det finnas färre familjer utan barn och fler familjer med många barn, men eftersom risken för fattigdom i Skandinavien är lika för båda dessa grupper skulle överförandet av den franska strukturen inte ha någon betydande effekt på de nordiska fattigdomssiffrorna.

Återigen skulle överförandet av arbetskraftsdeltagande leda till de mest urskiljbara och substantiella förändringarna. Inplanteringen av den franska nivån av arbetskraftsdeltagande i Skandinavien skulle resultera i en betydande ökning av den andel av population som skulle vara helt beroende av inkomsttransfereringar. Mätt i termer av disponibelinkomst skulle fattigdomsnivån i den statistiska situationen vara 5,7%, i.e. 1,3 gånger högre än den verkliga. I den dynamiska simuleringen förändrar inte arbetskraftsdeltagandet bilden av fattigdomsnivån. I vår dynamiska modell arbetar färre skandinaver och därmed sjunker också medianinkomsten och således också fattigdomsgränsen (från den faktiska 51 589 Skr till 45 534 Skr).

Motsvarande "frankrikiserandet" av Skandinavien leder till större förändringar beroende på vilken metod som används. Statiska simuleringar erbjuder en dystert bild av det skandinaviska inkomsttransfereringssystemets effektivitet: reduktionskoefficienten skulle sjunka något, och till följd av den betydande ökningen i pre-transfer fattigdom skulle också post-transfer fattigdomsnivån öka till 7,9%, vilket ligger nära Frankrikes reella nivå (8,2%)

Men återigen, skulle man låta fattigdomsgränsen sjunka som en konsekvens av socio-demografiska förändringar skulle detta lyfta tillbaka fattigdomsnivån till samma nivåer som de verkliga. Den dynamiska simuleringen för oss tillbaka till den ordinarie situationen – men bara i relativa termer, vilket oförmärkt

påvisar de problem som förorenar den renodlat relativa fattigdomsjämförelsen. I det "frankrikiserade" Skandinavien skulle antalet fattiga vara lika många som i det verkliga Skandinavien, men till följd av att vi här använder en lägre fattigdomsgräns skulle dessa bli mer fattiga än i det verkliga fallet. Sammanfattningsvis skulle det finnas färre fattiga i det skandinaviserade Frankrike men de skulle ha det bättre ställt än de fattiga i det verkliga Frankrike. I det frankrikiserade Skandinavien skulle antalet fattiga inte förändras men i absoluta termer skulle de fattiga vara fattigare än i det verkliga fallet.

Det är en något klurig och förbryllande berättelse som kan utläsas ur tabell 5 och 6. Överförandet av en bakgrundsvariabel åt gången, vare sig det gäller från Frankrike till Skandinavien eller från Skandinavien till Frankrike, och vare sig det sker statistiskt eller dynamiskt, tycks resultera i delvis motsägelsefulla resultat i jämförelse med en samtida förändring att alla socio-demografiska faktorer. Därtill beror tolkningen av dessa resultat i stor utsträckning på vilken metod som används. Den statistiska metoden betonar det franska socialpolitiska systemets goda uppförande och de låga skandinaviska fattigdomsnivåerna kommer huvudsakligen förklaras av gynnsamma socio-ekonomiska bakgrunds-faktorer. Emellertid, som sagts ovan, är det orealistiskt att anta, vilket görs i de statiska simuleringarna, att inkomstnivåerna förblir opåverkade av socio-demografiskförändring. Därför utgör den dynamiska modellen, då vi låter inkomstnivåerna antingen stiga (i Frankrike) eller sjunka (i Skandinavien) som ett resultat av förändrade bakgrunds-faktorer, en mer rimlig ansats som ger en mer verklighetstrogen uppfattning av de simulerade världarna.

Resultatet från våra simuleringar vi-

Tabell 6. Fattigdom (%) i Skandinavien om den skandinaviska socio-demografiska strukturen ersätts med den franska. Resultat från statiska och dynamiska (inom parentes) simuleringar.

	Fattigdom före inkomsttransferringar	Fattigdom efter inkomsttransferringar	Absolut fattigdoms reducerandeeffekt genom inkomsttransferringens systemet	Relativ fattigdoms reducerandeeffekt genom inkomsttransferringens systemet (R)
Verklig fattigdomsnivå i Skandinavien	29,6	4,5	25,1	84,8
Fransk åldersstruktur till Skandinavien	28,6(28.7)	4,1(4.1)	24,5(24.5)	85,7(85.7)
Fransk familjestorlek till Skandinavien	24,4(24.1)	4,1(3.7)	20,3(20.4)	83,2(84.6)
Fransk antal barn per hushåll till Skandinavien	28,1(27.8)	4,6(4.2)	23,5(23.6)	83,6(84.9)
Fransk familjetyp till Skandinavien	24,1(23.3)	4,3(3.8)	20,2(19.5)	82,1(83.7)
Fransk arbetskraftsdeltagande till Skandinavien	43,5(42.6)	5,7(4.6)	37,8(38.0)	86,9(89.7)
Hela Frankrike till Skandinavien	43,3(40.0)	7,9(4.7)	35,4(35.3)	81,8(88.3)

sar att både strukturella och socialpolitiska faktorer spelar roll. Den faktiska skillnaden mellan Frankrike och Skandinavien är 3,7 procentenheter (8,2%-4,5%; tabell 2). I tabell 5 kan vi utläsa att 2,4 procentenheter (8,2% - 5,8% = 2,4%) förklaras av strukturella faktorer, medan övriga 1,3 procentenheter beror på skillnader i inkomsttransferringssystem. Således är svaret på den fråga som ställs i denna artikels rubrik: både social struktur och socialpolitik är av betydelse, men i den franko-skandinaviska jämförelsen ligger betoningen på de strukturella faktorerna som förklarar två tredjedelar av

skillnaden mellan länderna, och en tredjedel förklaras av socialpolitiska institutioner.

Diskussion

I den verkliga välfärdskapitalistiska världen uppvisar länder högst divergerande fattigdomsnivåer. Inom den vetenskapliga internationella komparativa välfärdsforskningen har dessa skillnader betraktats som indikatorer på om olika länder har bra eller dåliga socialpolitiska system förmåga eller oförmåga. Ju lägre fattigdomsnivå desto bättre socialpolitiskt system. Därtill har fattigdomsni-

Appendixtabell. Strukturell hushållskaraktäristika för de nordiska länderna och i Frankrike i början av 1990-tallet (%).

	Danmark	Finland	Norge	Sverige	Skandinavien	Frankrike
Huvudförsörjarens ålder						
-29	15,7	14,3	12,3	17,7	15,5	10,9
30-44	35,9	43,3	38,5	34,9	37,6	42,0
45-59	26,1	24,2	25,9	23,5	24,7	25,6
60-74	14,8	13,3	16,0	15,8	15,1	14,0
75+	7,5	4,9	7,3	8,1	7,1	7,5
Totalt, %	100	100	100	100	100	100
Antal personer i familjen						
1	21,8	16,3	17,1	27,3	21,8	10,4
2	29,9	27,1	21,7	31,2	28,3	23,3
3	18,8	18,9	19,1	14,2	17,2	20,1
4	21,0	23,3	24,5	16,7	20,5	24,8
5+	8,5	14,3	17,5	10,7	12,2	21,4
Totalt, %	100	100	100	100	100	100
Antal arbetstagare i familjen						
0	18,6	12,7	13,3	17,3	15,9	28,7
1	26,4	22,7	26,3	30,5	27,1	36,1
2+	55,0	64,6	60,4	52,2	57,0	35,1
Totalt, %	100	100	100	100	100	100
Antal barn i familjen						
0	55,6	49,3	49,3	55,0	52,9	45,3
1	17,9	18,5	19,4	15,1	17,3	18,5
2	19,3	20,6	19,7	18,6	19,4	21,0
3+	7,2	11,6	11,6	11,2	10,5	15,1
Totalt, %	100	100	100	100	100	100
Hushållstyp						
Ensamstående	21,8	16,3	17,1	27,3	21,8	10,4
2 vuxna utan barn	27,1	24,7	198,3	27,7	25,2	22,0
1 vuxna med barn	5,3	4,0	6,3	6,7	5,7	3,7
2 vuxna med barn	34,1	39,3	34,0	38,2	36,8	39,5
Övriga	11,7	15,7	24,3	-	10,5	24,4
Totalt, %	100	100	100	100	100	100
Männens arbetskrafts-deltagande 1990						
	87,1	80,0	83,4	86,6	84,6	75,0
Kvinnors arbetskrafts-deltagande 1990						
	77,6	72,5	70,7	82,3	76,9	57,2

Källa: Författarnas beräkningar från LIS-datafiler; OECD 1998, 192-193

våerna använts kontrafaktiskt i jämförelser för att visa "hur våra fattigdomsnivåer skulle se ut om vi hade deras socialpolitiska system". Båda dessa ansatser är problematiska av samma orsak. Fattigdomsnivåer och andra socialpolitiska utfall är inte bara derivat av socialpolitiska program utan påverkas också av en rad mellankommande variabler. Populationens socio-demografiska

struktur är en sådan nyckelfaktor som inverkar på distributionen av det monetära välförhållandet. Skillnaderna i dessa bakgrundsfaktorer kontrolleras väldigt sällan för vid jämförelser av välfärd.

Det metodologiska syftet med vår studie var att experimentera med vad som skulle hända vid en jämförelse av länder med väldigt olika socio-demografisk struktur. I den första delen av vår studie

intresserade vi oss närmare för att på ett konventionellt sätt studera fattigdomsincidensen i de nordiska länderna och i Frankrike. I de nordiska länderna var fattigdomsnivåerna nästan identiska (runt fyra procent), medan den franska fattigdomsnivån är nästan dubbelt så hög.

I nästa steg undersökte vi om bilden skulle förändras om vi istället för relativ och länderbaserad data, använde internationella fattigdomsgränser. Här förde vi först samman de fyra nordiska länderna till ett större sammanslaget skandinaviskt dataset.

Detta gjordes med motiveringen att om vi använder den agglomererade skandinaviska välfärdsstaten som vår teoretiska referenspunkt, bör våra empiriska indikator också referera till detta begrepp, och inte till det ena eller andra individuella landet (vanligen Sverige) som väljs ut till att representera någon exklusiv modell. Sedan förde vi också samman Frankrike med det skandinaviska klustret och skapade en större franko-skandisk databas.

Utifrån dessa agglomererade databaser försökte vi utvärdera i vilken utsträckning våra fattigdomsresultat skulle förändras om vi använder data för grupperade länder istället för nationell data. Den skandinaviska fattigdomsgränsen förändrar inte bilden av fattigdomsincidensen i de nordiska länderna. Resultaten är mer eller mindre desamma. Applicerar vi den skandinaviska fattigdomsgränsen på Frankrike, skulle den franska fattigdomsnivån stiga från den verkliga 8,2% till 13,9%. Den franko-skandiska fattigdomsgränsen skulle ge en fattigdomsnivå på 9,8% i Frankrike och 3,3% i Skandinavien. Denna del av övningen förstärkte bilden av den effektiva skandinaviska välfärdsstaten.

Slutligen ville vi kunna bedöma i vilken utsträckning fattigdomsnivåskillnader verkligen beror på socialpolitik och i

vilken utsträckning de kan förklaras av strukturella faktorer såsom kvinnligt arbetskraftsdeltagande, familjesammansättning etc. Med andra ord ville vi utvärdera hur fattigdomen i Skandinavien och Frankrike skulle förändras om deras sociala struktur kom att förändras genom simulering. Vad skulle ske om Frankrike hade Skandinavien sociala struktur? Vad skulle ske om den franska sociala strukturen överfördes på Skandinavien? Simuleringen genomfördes på två olika sätt, det ena statiskt, den andra dynamiskt, som vardera berättar en något annorlunda historia.

I statistiska simuleringar, då vi bara ändrar strukturella faktorer men låter inkomstnivåer och fattigdomsgränser vara oförändrade, visade det sig att skandinaviserandet av enskilda socio-demografiska indikatorer i Frankrike sänkte den franska fattigdomsnivån betydligt. Särskilt skulle ett överförande av det skandinaviska arbetskraftsdeltagandet på Frankrike göra en stor skillnad, genom att minska franska fattigdomsnivån till nära nog den skandinaviska. De största effekterna skulle uppnås om man överförde hela Skandinavien karaktäristika till det franska socialpolitiska systemet: i detta hypotetiska Frankrike skulle fattigdomsnivån till och med vara ännu lägre än den i Skandinavien, och de "nordiskt-franska" transfereringssystemet skulle vara effektivt och näst intill utplåna fattigdomen.

Som kontrast skulle "frankrikiserandet" av enskilda makro-karaktäristika i Skandinavien, inte orsaka några större förändringar. Det enda undantaget skulle vara en förändring i arbetskraftsdeltagandestrukturen. Överförandet av den manliga-brödvinnarmodellen till det skandinaviska sammanhanget skulle öka fattigdomsincidensen något.

Emellertid skulle en förändring av alla variabler samtidigt under beaktande

av alla möjliga interaktioner orsaka mycket mer dramatiska förändringar i de skandinaviska fattigdomsnivåerna. I en sådan simulering skulle antalet personer som är helt beroende av sociala transfereringar öka, transfereringssystemets effektivitet skulle minska och, följaktligen skulle fattigdomsincidensen öka till i närheten av den reella franska nivån (från 4,4% till 7,9%).

Det uppenbara problemet med den statiska ansatsen är att den inte beaktar en ökning eller minskning i inkomstnivåer som åstadkommer t ex av förändrat arbetskraftsdeltagande. I ett frankrikiserat Skandinavien arbetar människor mindre än de gör i verkligheten och i det skandinaviserade Frankrike arbetar särskilt kvinnorna mer än vad det gör i det verkliga Frankrike. Detta redovisades i våra dynamiska simuleringar, där den franska fattigdomsgränsen steg med det ökade kvinnliga arbetskraftsdeltagandet, och på samma sätt sjönk den skandinaviska fattigdomsgränsen på grund av en lägre inkomstnivå utifrån det minskade kvinnliga arbetskraftsdeltagandet.

I dessa dynamiska övningar orsakade inte förändringen av enskilda bakgrundsfaktorer inte några större förändringar. Den samtida förändringen av alla bakgrundsvariabler minskade den franska fattigdomsnivån från den verkliga 8,2% till 5,8%. I Skandinavien orsakade inte den dynamiska frankrikiseringen av populationens karaktär några förändringar. Fattigdomsnivån förblev densamma.

Resultaten är intressanta och framhäver problemen med relativa fattigdomsmått. I det frankrikiserade Skandinavien är fattigdomsnivån lika låg som den verkliga, men de fattigas inkomstnivå är lägre. I det skandinaviserade Frankrike är fattigdomsnivån lägre medan de fattigas ekonomiska välstånd skulle vara högre än i det verkliga Frankrike.

Sammantaget visar resultaten från simuleringarna att två tredjedelar av fattigdomsnivåskillnaden mellan Frankrike och Skandinavien förklaras av strukturella faktorer, medan en tredjedel återstår att förklaras av socialpolitik. Således påvisar vår studie att socialpolitiska effekter i stor utsträckning är beroende av socio-ekonomiska faktorer, och då särskilt arbetskraftsdeltagande. Det är dock viktigt att komma ihåg att dessa i hög grad påverkas av välfärdsstatliga regimers institutionella utformning, som antingen underlättar eller försvårar arbetskraftsdeltagande för båda könen eller andra grupper i samhället.

Noter

1. Artikel är en förkortad och reviderad version av ett engelskspråkigt kapitel i boken *Comparing Social Welfare Systems in Nordic Europe and France* (red). Denis Bouget och Bruno Palier, 1999. Paris: Mire. Vi tackar anonyma refererer i *Dansk Sociologi* för värdefulla kommentarer. Svensk översättning av Ingrid Esser.

2. Strikt geografiskt utgörs Skandinavien bara av Norge och Sverige, men traditionellt inkluderas också Danmark. Finland har ofta exkluderats, men utifrån dessa länders historia är det berättigt att tala om Skandinavien som en kulturell enhet bestående av dessa fyra länder. T ex Rokkan (1981) talar om Västra Skandinavien vilket avser Norge och Danmark, och Östra Skandinavien vilket avser Sverige och Finland. I denna studie används begreppen nordiska länder och Skandinavien som synonymer (även om det femte nordiska landet Island inte inkluderas på grund av otillgänglig data).

3. För Skandinavien och Frankrike definierade vi först en socio-demografisk matris bestående av fem variabler (ålder, familjestruktur, arbetskraftsdeltagandemönster, antal personer och barn i familjen) (se appendix, tabell 1). Totalt bestod matrisen av 1800 celler, där de flesta kombinationerna är teoretiskt omöjliga. Matrisen, bestående av fem variabler, har 163 icke-tomma celler för Skandinavien och 166 för Frankrike. Varje kombinations andel av den totala populationen användes som vikt när det ena lan-

dets struktur överfördes till ett annat. I praktiken skedde detta helt enkelt genom att vikta varje cells fattigdomssiffra med ett det andra landets korresponderande population vad gäller specifik socio-ekonomiska grupp.

4. Ojämlikhetsmåttan är känsliga för vilken ekvivalensskala som används och skulle kvadratrotten av familjestorleken användas istället för OECD-skalan skulle detta påvisa något högre ojämlikhet: 24,0 för Danmark (1992), 22,3 för Finland (1991), 32,4 för Frankrike (1989), 23,4 för Norge (1991) och 22,9 för Sverige (1992) (<http://www.lis.ceps.lu/ineq.htm>).

5. R = pre-transfer fattigdomsnivå minus post-transfer fattigdomsnivå, dividerat med pre-transfer fattigdomsnivån, allt multiplicerat med 100.

Referenser

- Alber, Jens 1995: „A Framework for the Comparative Study of Social Services“, *Journal of European Social Policy* 5 (2), s. 131-49.
- Atkinson, Anthony 1998. *Poverty in Europe*. Oxford: Blackwell.
- Atkinson, Anthony, Rainwater, Lee och Smeeding, Timothy 1995: *Income Distribution in OECD Countries. Evidence from the Luxembourg Income Study*. Paris: OECD.
- Beckerman, Wilfred 1979: *Poverty and the Impact of Income Maintenance Programmes in Four Developed Countries*. International Labour Office Publications: Geneva.
- Bradbury, Bruce och Jäntti, Markus 1999: „Child Poverty Across Industrial Nations“, *Innocenta Occasional papers, Economic and Social Policy Series* EPS 71.
- Esping-Andersen, Gösta 1990: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Falkingham, James, Harding, Ann och Lessof, Carl. (1995) „Simulating Lifetime Income Distribution and Redistribution“ i Falkingham, James och Hills, John (red.) *The Dynamic of Welfare. The Welfare State and the Life Cycle*. New York: Prentice Hall, s. 62-82.
- Gustafsson, Björn (red.) 1996: *Den nordiska fattigdomens utveckling och struktur*. København: Nordiska ministerrådets serie TemaNord 1996: 583.
- Gustafsson, Björn och Uusitalo, Hannu 1990a: „Income Distribution and Redistribution during Two Decades: Experiences from Finland and Sweden“, i Persson, Inga (red.) *Generating Equality in the Welfare State. The Swedish Experience*. Stavanger: Norwegian University Press, s. 73-95.
- Gustafsson, Björn och Uusitalo, Hannu 1990b: „The Welfare State and Poverty in Finland and Sweden from the Mid-1960s to the Mid-1980s.“ *Review of Income and Wealth* 36 (3), s. 249-266.
- Haataja, Anita 1998: Tasaetu, tarveharkinta vai ansioperiaate? (Flat-rate benefit, means-testing or Income Security?) *Annales Universitatis Turkuensis C:141*, Turku 1998.
- Harding, Ann (red.) 1996: *Microsimulation and Public Policy. Contributions to Economic Analysis*. Amsterdam: Elsevier.
- <http://www.lis.ceps.lu/ineq.htm>
- Kakwani, Nanak 1980: *Income Inequality and Poverty. Methods of Estimation and Policy Applications*. Oxford: Oxford University Press.
- Kakwani, Nanak 1986: *Analyzing Redistribution Policies. A Study Using Australian Data*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kangas, Olli och Ritakallio, Veli-Matti 1998: „Different methods – Different results: approaches to multi-dimensional poverty“, i Andress, Hans-Jürgen (red.) *Empirical Poverty Research In a Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate, s. 167-203.
- Korpi, Walter 1994: „The Development of Social Citizenship in France since

- 1930: Comparative Perspective." I Paller, Bruno (red.): *Comparing Social Welfare Systems in Europe, Volume 1*. Oxford Conference. Paris: Mire, s. 9-47.
- Korpi, Walter och Palme, Joakim 1997: „The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries." *Swedish Institute for Social Research: University of Stockholm, Working Paper 3*.
- Kvist, Jon 1999: „Welfare Reform in the Nordic Countries in the 1990s". *Journal of European Social Policy* vol. 9 (3) s. 231-252.
- Lewis, Jane (red.) 1993: *Women and Social Policies in Europe: Work, Family and the State*. Aldershot: Edward Elgar.
- Mitchell, Deborah 1991: *Income Transfers in Ten Welfare States*. Avebury: Aldershot.
- OECD 1998: *Labor Force Statistics*. Paris: OECD.
- Rainwater, Lee och Smeeding, Timothy 1998: „Demography or Income Packing?: What Explains the Income Distribution of The Netherlands?" i Galler, Hans och Wagner, Gerdt, (red.): *Empirische Forschung und wirtschaftspolitische Beratung (Empirical Research and Economic Policy Discussion)*: Commemorative Volume for Hans Jürgen Krupp, Economic Research, Volume 38, 1998, s. 99-118.
- Ringén, Stein 1987: *The Possibility of Politics. A Study in the Political Economy of the Welfare State*. Oxford: Clarendon Press 1.
- Ringén, Stein och Uusitalo, Hannu 1992: „Income Distribution and Redistribution in the Nordic Welfare States." I Kolberg, Jon-Eivind (red.) *The Study of Welfare State Regimes*. Armonk: M.E. Sharpe, 69-9 1.
- Ritakallio, Veli-Matti 1994: „Finnish Poverty: A Cross-National Comparison." *International Association for Official Statistics, Cities and Regions 7 (1)*, s. 60-94.
- Rokkan, Stein 1981: „The Growth and Structuring of Mass Politics." I Allardt, Erik (red.): *Nordic Democracy*. Copenhagen: Det Danske Selskab, s. 53-79.
- Rowntree, Seebohm 1901: *Poverty. The Study of Town Life*. London: Macmillan.
- Runciman, Walter 1966: *Relative Deprivation and Social Justice*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Saunders, Peter 1994: *Welfare and Inequality: National and International Perspectives on the Australian Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sen, Amartya 1981: *Poverty and Famines. An Essay on Entitlement and Deprivation*. Oxford: Clarendon Press.
- Smeeding, Timothy, O'Higgins, Michael och Rainwater, Lee (red) 1990: *Poverty, Inequality and Income Distribution in Comparative Perspective*. London: Harvester Wheatsheaf.
- STV 1995. *Statistical Yearbook of Finland 1995*. Helsinki: Statistics Finland.
- Sutherland, Holly (red.) 1997: *The EURO-MOD Preparatory Study: a Summary Report*. DAE Working Papers. Number MU 9705. Amalgamated Series No. 9725. Microsimulation Unit, Department of Applied Economics, University of Cambridge.
- Townsend, Peter 1979: *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living*. London: Penguin Books.
- Uusitalo, Hannu 1988: *Income distribution in Finland*. Helsinki: Statistics Finland.